

Postihne Česko energetická chudoba? Jak tomu zabránit?

**„Můžu prohrát jednu bitvu, ale válku chci vyhrát,“
říká předsedkyně Energetického regulačního úřadu Alena Vitásková.**

Alena Adámková, Milena Geussová

Loňský rok jste měla velmi náročný. Jaké výsledky vašeho úřadu nejlépe hodnotíte?

Nebudu přehnaně skromná a musím říci, že se mi z těch důležitých věcí podařilo všechno. Nikdo nečekal, že se už od roku 2014 podaří zastavit podporu obnovitelných zdrojů, které nadměrně zatěžují kapsy zákazníků, ale především jejich dotování snižuje konkurenceschopnost českého průmyslu. Od poloviny roku 2013 nedostávají podporu ani bioplynky, ani velká fotovoltaika. Novela zákona o podporovaných zdrojích energie byla v tomto směru velmi účinná, také se podařilo, že podporu nedostává ani biometan, u něhož hrozilo, že z hlediska nákladů na podporu bude představovat zátěž obdobnou fotovoltaice.

Podpory nepokračují, ale již to, co se doplácet na výkupní ceny musí, je stále

hodně. Kolik to nyní ročně stojí?

Podpora obnovitelných zdrojů nás stojí ročně 45 miliard korun, což bude minimálně dvacet let pravděpodobně ještě narůstat. Pro mne je podstatné, že už nebudou nové dotace těchto zdrojů. Udělali jsme v tom obrovský kus práce. Byli jsme iniciátorem toho, aby byla takzvaně zastropována cena zelené energie, kterou musí platit konečný spotřebitel. Znamená to, že jestliže je letos částka ve výši 495 korun stanovena jako maximální, zbývající část toho, co dostávají podporované obnovitelné zdroje ve formě dotované výkupní ceny, platí státní rozpočet. Samozřejmě, je to stejně z kapes nás všech, ale z hlediska spotřebitelů je to významná úleva. Letos je to 17 miliard korun, které by jinak museli přímo platit zákazníci. Jsem přesvědčena, že toto uspořádání víc

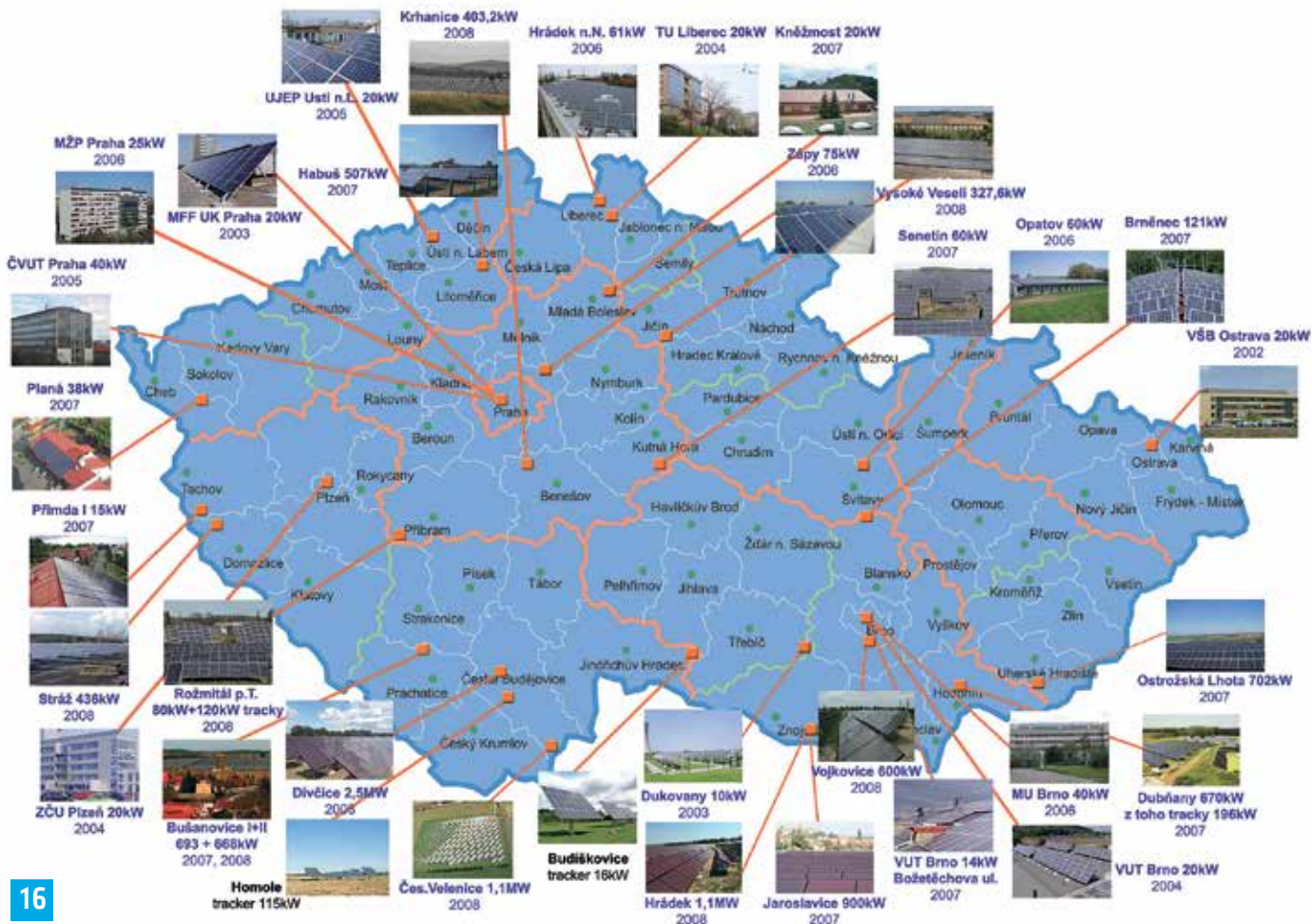
než dosud nutí politiky, aby se snažili celou záležitost vyřešit ještě lépe.

Nehrozí, že by stát nadále odmítl na zastropovanou cenu obnovitelných zdrojů doplácet?

Beze změny zákona to možné není. Povinnost vyplývá z novely zákona č. 165/2012, kde je přímo řečeno, že maximální cena pro konečné spotřebitele bude 495 Kč za MWh. Má to význam především pro velké spotřebitele energie.

Může mít problém fotovoltaiky řešení, když nelze rušit nebo zásadně měnit původně stanovená pravidla?

Všechno má řešení. Pokud je vůle. Samozřejmě se to ale nemůže vyřešit tak, že by se stát postavil i k těm, kteří šli do tohoto podnikání slušně a nedělali podvody, takovým stylem, aby na to doplátili. To by retroaktivní

Alena Vitásková vystudovala VUT Brno, od roku 1974 pracovala na různých pozicích v Severomoravské plynárenské, a. s., Ostrava, naposledy ve funkci generální ředitelky a místopředsedkyně představenstva. V letech 2001–2003 byla předsedkyní představenstva a generální ředitelkou akciových společností Transgas, a RWE Transgas, Předsedkyní představenstva Pražské teplárenské byla v období 2004–2006. Před-sedkyní ERÚ je od listopadu roku 2011.

kroky nesporně v jejich případě způsobily. Restrikce však mohou být takového charakteru, že bude odebrána licence k provozování obnovitelného zdroje těm, kteří neměli její získání správně podloženo. Je třeba postavit se tomu čelem a uvědomit si, že na celé situaci má stát část viny, určitě minimálně v tom, jak byla pravidla nastavena. Loni jsme zpracovali řadu návrhů, které představují možná řešení, a věřím, že budu mít možnost to s novou vládou projednat. Nepopírám, že je to záležitost velmi složitá, ale řešení možné je. Aniž bychom měli na krku arbitráže a spoustu soudních sporů. Těm se ovšem nemůžeme úplně vyhnout.

Čeho se třeba mohou týkat?

Máme například podezření, že některé elektrárny nebyly dokončené v termínu, v němž dokončení deklarovaly. Dostaly licenci a nyní pobírají vysokou podporu, která ovšem v jejich případě není oprávněná, ty elektrárny v tu dobu nestály. Je třeba oddělovat zrno od plev. Ale kde bylo čisté podnikatelské prostředí, tam by se nemělo dít bezpráví.

V loňském roce jste byla často kritizovaná, některá média předvídají vaše odvolání, jste dokonce kriminalizovaná...

Nastoupila jsem do úřadu v půli roku 2011, tedy v době, kdy vyvstaly natvrdo všechny problémy. Byla jsem skutečně jediný státní úředník, který byl ochoten tuto problematiku otevřít, popsat a hledat řešení. Řekla jsem, kolik to bude stát, jaký to má obrovský dopad do cen energií, snažila se to řešit. Výsledkem je, že ačkoliv jsem to nezavinila, jsem trestně stíhaná. Ti, kdo problém zavinili, nebo na jeho vzniku měli určitý podíl, tak se jen dívají, jak se s tím potýkám. Musím se ptát, proč to tak je? Skutečně mám být odstavená od pokračování této práce, aby se to nadále neřešilo, jen ať se ten problém za dvacet pět miliard – protože tolik nás fotovoltaika stojí ročně – zamezte pod koberec, ať se ty stovky miliard nadále čerpají i v případech, kdy na podporu vůbec neměl vzniknout nárok? Ať zákazník dál platí a spotřebitel si vysokou cenou energie dál snižuje životní úroveň? Jestli má být nastolen tento směr, tak stejně nerozumím, proč se to vede jako osobní boj proti mně.

Přilila jste olej do ohně, když váš úřad před pár týdny rozhodl, že licence na fotovoltaiku pana Zemka byly v pořádku? To je přece ta kauza, kvůli které jste trestně stíhána...

Toto rozhodnutí vydal ve správním řízení první stupeň, tedy ten, který je oddělený od mého rozhodování. To není možné směřovat. První stupeň vyhodnotí podklady a podle toho rozhodne. Jestli tedy elektrárna v té době opravdu stála, tak by odebrání licence bylo protizákonné. K jedné licenci byly podány postupně tři revizní zprávy, první a třetí byla v pořádku, ta druhá je padělaná. Protože první výchozí revizní zpráva byla v pořádku, tak byla licence vydaná oprávněně, je to

nároková věc. Když elektrárna splní všechny podmínky, musíme jí licenci vydat. Nechali jsme si na to udělat znalecké posudky. Nyní to bude posuzovat správní soud. Padělaná revizní zpráva už je součástí trestního spisu, zatímco my máme kompetenci jen na správní řízení.

Neodvádějí tyto záležitosti směřování úřadu jiným směrem, než by měla být jeho hlavní činnost?

Systémový problém s fotovoltaikou jako takový nemůže řešit Vitásková. Já musím řešit budoucnost, zejména v oblasti regulace. Připravují se nová pravidla jak pro plyn, tak elektřinu. A jestliže to chtěl někdo zdržet, odmanévrovat pozornost, tak se mu to nepodaří. Stejně tak byla loni marná snaha, abychom do podpory obnovitelných zdrojů nezasáhli a nezastavili ji pro nové zdroje. V pololetí 2014 budou dokončena pravidla pro 4. regulační období v plynárenství, pro elektroenergetiku to bude o rok později, protože jsme se rozhodli od sebe oba regulované celky oddělit i časově. Pro elektroenergetiku se připravují nové tarifní modely, jsme spolu s Ministerstvem průmyslu a obchodu lídrem pracovní skupiny. Je to velmi důležité, jak budou nadále tarify nastaveny, bude to první změna po roce 2005.

Kolik zvládáte kontrol elektráren, které jsou nějakým způsobem dotované?

Loni jsme vyhodnotili, že se možná také někde švindluje i v oblasti kombinované výroby elektřiny a tepla. Všechna naše podezření – i kdyby se chyby týkaly jen neporozumění vyhláškám – jsme předali Státní energetické inspekci ke kontrole. Znovu jsme přitáhli šroub, stanovili jsme podstatně tvrdší podmínky, nejde jen o úsporu paliv a energií, ale kombinujeme to s účinností zdroje. Snížila se podpora u těch, které tyto parametry nespĺňují. Vyhodnotili jsme případy, kdy někdo vykazuje vyšší výrobu elektřiny, než odpovídalo v letech 2011–2012 reálným podmínkám, také to jsme předali SEI. Na podnět asociací fotovoltaických zdrojů jsme zkontrolovali přes 180 solárních elektráren. Podali jsme přes 20 správních žalob. Vytvořili jsme jeden z prvních meziresortních týmů, v němž jsou zapojena ministerstva vnitra, spravedlnosti, Kancelář prezidenta, Nejvyšší kontrolní úřad. Výsledky už tato spolupráce má, nyní je to záležitostí policie a státních zástupců.

V čem je výhoda řešení přímo prostřednictvím žalob?

Je to rychlejší a levnější, hlavně v případech, kdy bylo málo času na řešení ve státních lhůtách a šlo přitom o systémové selhání. Zrychlením procesu se šetří státní peníze. Způsob, kterým to probíhá na úřadě ve správním řízení, je záležitost na spoustu let. První stupeň, odvolání, rozkladové řízení, další odvolání, soud, odvolání, kasační soud,

to vše stojí státní správu spoustu peněz. Když podá žalobu státní zástupce, soud rozhodne, zda se tím bude zabývat nebo ne, a vydá rozsudek. Podali jsme řadu podnětů, z nichž v některých případech již Nejvyšší státní zastupitelství zpracovalo žaloby. Soudní orgány vyhodnotí, zda je ještě možné odebrat licenci.

Lze vůbec prokázat, že licence byly vydány neoprávněně?

To je skutečně problém, hlavně pro nás, jakožto správní úřad, který licenci vydal. Je velmi složité ji odebrat. Máme jen několik přesně vymezených možností, kdy to můžeme udělat. Pokud bychom to udělali protizákonně, vznikne velký problém. Odnětí licence nemá odkladný účinek, takže její původní držitel musí okamžitě přestat vyrábět. Obrátí se na soud, a pokud vyhraje? To by bylo drahé. Na okraj dodám, že kolaudace nebyla nezbytnou podmínkou pro udělení licence, mohlo to být také povolení jen na předběžné užívání. Proto budou tak důležité satelitní snímky ze závěru roku 2010. Zadali jsme znalecký posudek s cílem určit, zda lze s jistotou ze snímku poznat, že už elektrárna stála, či nikoli. Při správním řízení to ovšem použít nemůžeme, ale policie ano. Ve správním řízení můžeme hodnotit jen to, co je jeho předmětem. Něco jiného je, když to přijde před správní soud. Ten může mít v trestním spise i jiné podklady, než náš úřad ve správním řízení.

Licenci tedy může reálně odebrat jen soud?

Téměř každé správní řízení končí u soudu, takže prakticky ano, reálně licenci může odebrat jen soud. My jsme přeskočili jednu dlouhou etapu. U soudu se může dokázat, že elektrárna nebyla ještě v provozu, a přesto dostala licenci. Pak soud rozhodne, že licence byla vydána v rozporu se zákonem a končí k tomu datu, kdy byla neoprávněně vydaná. Poté už to může zvrátit pouze kasační soud. Provozovatel fotovoltaiky pak musí zažádat o novou licenci, takže začíná zcela nové řízení. Je pravděpodobné, že to dá k soudu kvůli znehodnocení investice, s tím musíme počítat. Arbitrážím a podobným procesům se nelze divit, vždyť jde o miliardové investice, jsou za tím banky a finanční společnosti, i proto je obtížné prokázat, co bylo neoprávněné.

Je možné, že bude brzy zrušena solární daň? Před koncem roku soud rozhodl u jedné firmy, že tato daň na ni byla uvalena neoprávněně...

Spoustu těchto věcí už řeší také Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Na ten se obrátili někteří z těch, kteří jsou přesvědčeni, že je poškodil dodatečný solární odvod. Soud však k solární dani 26 % rozhodl, že je legitimní, i když se její dopad musí posuzovat individuálně, zda se ten či onen zdroj nedostává kvůli tomu do červených čísel. Musí se to však řešit komplexně. Nechci to hodnotit, je to záležitost jiných orgánů

a teoreticky stát může některé spory prohrát. Já chci ale dělat věci, které stát musí vyhrát.

Solární daň může například položit ty podnikatele, kteří nebudou moci splácet úvěry. Myslím si však, že by se mělo zjistit, za jakých podmínek se poskytovaly úvěry, jestli nebyly větší, než jich bylo na tu investici třeba, jak byly nastavené úrokové sazby, zhodnocena rizika. To však musí chtít řešit všichni – politici i podnikatelé. Nelze to dělat jen retroaktivními a represivními opatřeními.

Patří mezi retroaktivní opatření, že podporu nemůže nadále dostávat firma s anonymními akciemi?

To není retroaktivní. Bude to platit od 1. července 2014, vyplývá to z malé novely zákona o obnovitelných zdrojích. Nárok na podporu budou mít ti, kdo budou mít své akcie zaknihované. Všichni na to mají dost času, aby to udělali. Jinak o podporu přijdou, nebudeme je z našich peněz platit. Jestli je to nějaký investor z Hongkongu, tak to neudělají, nebo pošlou bílého koníka. Ať přijde, podíváme se na něj. Je to záležitost především pro jiné složky, než je náš úřad.

Jde o první krok v narovnání kontroly nad vydáváním veřejných prostředků do této oblasti, kde jsme to jako stát neměli pod kontrolou. Náš úřad navrhuje jednatně důslednější kontrolu adresnosti příjemců dotací.

Občas se někde napiše, že ERÚ není v boji proti solárním baronům úspěšný, že u soudu jeho žaloby většinou neuspějí...

Já raději prohraju jednu bitvu, ale válku musím vyhrát. Tuto problematiku jsem otevřela a hodlám ji dotáhnout do konce. Navrhla jsem řešení a jsem ochotna ho nadále prosazovat. Jestli někdo prohraje tu válku, nebudu to já, ale bude to stát. Proč se ty elektrárny přeprořádaly, proč je skupovaly velké firmy, proč se pronajímaly, to by se mělo vyšetřit. Tam vedou ty nitky, ale to je věc policie, soudů.

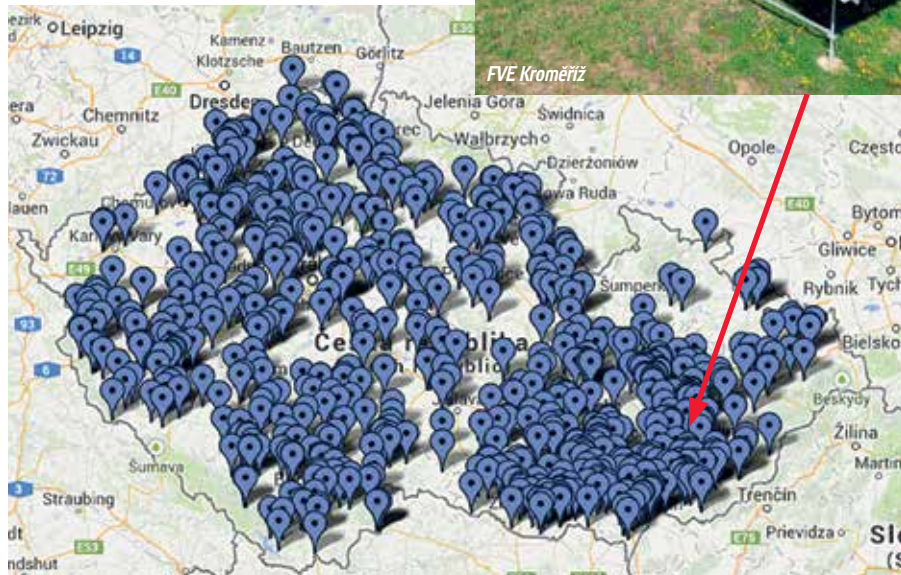
Jaké tedy budou další kroky ERÚ?

Ví se, že jde o problém za 25 miliard ročně. Kdo to vytáhl před námi? Kdo popsal, že podpora OZE nás všechny bude stát téměř bilion korun? Kdo řekl, že výkupní ceny na ERÚ byly stanoveny přemrštěně v rozporu se zákonem? Policie to odložila, neshledala trestný čin. Podle nás byly výkupní ceny opravdu stanoveny nad rámec zákona. Tento problém by měl řešit Ústavní soud, aby řekl, zda platil zákon, nebo vyhlášky a ceníky, které vydal ERÚ nad rámec těchto zákonů. Žalobu musí ale podat poslanci nebo senátoři. Musí se popsat systém, proč podpora byla takto nastavena, proč byly stanoveny tak vysoké výkupní ceny. Ne že si vybereme třeba deset solárníků a vezmeme jim licence, jen proto, aby byl národ spokojený. Takové soudy určitě prohraje.

Chci, ať se to dotáhne do konce, protože to platíme všichni. Zástupci státu by měli hájit zájmy občanů, podnikatelů, ne lobbistů.

Cítíte politickou podporu od nové vlády?

Myslím, že ji mít budeme, ale zatím je předčasné to tvrdit. Jestli to chtějí řešit, tak podporu dostanu, jestli ne, tak mi uříznou hlavu. Verbálně jsem až dosud měla podporu

ode všech, koordinačního vyšetřovacího týmu, vlády, senátu, parlamentu, ministrů, prezidenta Zemana... Ale obžalovaná jsem jen já. **Jsou různé názory na to, proč k problému fotovoltaiky došlo. Všichni to svalují na jednu poslankyni...**

Podle stenozápisu ze sněmovny ten klíčový pozměňovací návrh vznesl jeden komunistický poslanec. To, co se stalo, však není jen náš problém, ale bezpečnostní problém celé propojené Evropy. Pokud od nás odtékalo ročně 10 miliard korun do zahraničí na neznámé účty neprůhledným majitelům, zasahuje to do bezpečnosti EU. Jestli při těchto investicích došlo k praní špinavých peněz, jejich legalizaci a následně pak k čerpání veřejné podpory, zase se to týká bezpečnosti celé Evropy. Už loni jsem na bezpečnostní riziko upozorňovala vládu. Měli bychom vědět, kde ty peníze jsou, kam jdou. Co když jsou z toho financování teroristé? Proč to tak málokoho zajímá? Vždyť jde o miliardy korun každý rok.

Pustili jste se do redukce distribučních tarifů, to budilo samozřejmě nespokojenost. Jste spokojeni s výsledkem?

Doufáme, že se nám letos opět podaří snížit regulovanou složku konečné ceny, tak jako loni, i když jsme měli vyšší cíle, než se nám podařilo dosáhnout. Těžko se totiž bojuje s tím, co tu bylo zažité. Kdyby býval regulátor tvrdší, tak jsme asi měli o něco jednodušší pozici. Důsledně také kontrolujeme alokaci nákladů z mezinárodních projektů, ať již přenosové sítě elektřiny nebo tranzitu plynu do cen, které se mají promítnout u tuzemských spotřebitelů. V této věci hájíme národní zájmy.

Musíme si ale uvědomit, že lépe už bylo. Dnes mají ceny energie velký dopad na každého spotřebitele. V Evropě se dnes zcela vážně řeší tzv. energetická chudoba. Není to jen diskusní téma, třeba ve Velké Británii už energetická chudoba zasáhla 25 % obyvatel (tzv. heat or eat dilemma), Evropská komise k tomu v prosinci vydala stanovisko, klade na to jeden z hlavních důrazů, pokud jde o ochranu spotřebitelů. Je třeba se tím vážně zabývat. Předložila jsem to jako téma v rámci Visegrádské čtyřky regulátorů, kterou jsem spoluzakládala loni v pololetí, v září jsme zpracovali memorandum o spolupráci, jedním z důležitých témat byla energetická chudoba.

Týká se to opravdu také Česka?

Evropská komise ve své zprávě píše, že energetickou chudobou je v Česku ohroženo zhruba 20 % obyvatel. Zahájili jsme spolupráci s ministerstvem práce a sociálních věcí, chceme to řešit s novou vládou. Nevíme, zda se tím už někdo systematicky zabývá. Řešení by nemělo spočívat v sociální dávce, to chce jiný přístup. Proto jsme od 1. února zřídili úřad energetického ombudsmana. Ten nyní řeší s Evropskou komisí své pravomoci, aby

bylo možné je zakotvit legislativně. Abychom spory, které on může řešit svým rozhodnutím, nadále nezatěžovali soudy. Chceme šetřit náklady státní správě i spotřebitelům. Příslušnou legislativu připravujeme, rovněž řešíme celkové zlepšení ochrany práv spotřebitelů. V pololetí bychom měli mít vše pohromadě a začneme podnikat potřebné kroky.

Například?

Uvažujeme o znovuzavedení regulace pro dodávky elektřiny a plynu pro domácnosti. To znamená, i té součásti ceny, kterou je komodita samotná, tj. silová elektřina a plyn. Představujeme si to tak, že spočítáme, jaká by měla být maximální cena, a tu nastavíme. Je to svým způsobem krajní řešení, které ale bude potřebné ve chvíli, kdy zjistíme, že energetická chudoba již zasahuje určité procento našich občanů. Nemůžeme to však analyzovat sami, až se vyhodnotí situace, tak můžeme navrhnout řešení.

Kdy by k této regulaci mohlo dojít?

Už od příštího roku. Ke konci roku bychom mohli vydat ceníky, včetně maximálních cen silové ceny elektřiny a plynu pro domácnosti. Ostatně na Slovensku, v Polsku a v Maďarsku už to takto funguje, my jsme jediná země V4, která je zcela liberalizovaná. Nemůžeme připustit, aby za dva roky nastala situace, kdy 30 % obyvatel by si nemohlo dovolit svítit a mělo by problémy s náklady na elektřinu.

A další plány?

Připravujeme vědeckou radu, která by měla pracovat pro regulátora v oblasti energetiky. Budou pro nás zpracovávat názory na energetiku jako systém. Měli by v ní zasednout odborníci především z akademických kruhů, mělo by jít o jakýsi NERV v oblasti energetiky.

Koordinační mezirezortní tým, zvaný Rychlé šípy, který kontroloval solární elektrárny, bude fungovat nadále?

Ano, bude. Máme závěrečné zprávy ke 180 kontrolovaným elektrárnám. Věřím, že tým bude pokračovat v obdobném složení. Může se stát, že bude převeden pod ministerstvo financí. To ale není důležité, důležité je, že státní správa spolupracuje, nebojuje proti sobě.

Přibydou vám nějaké kompetence? Třeba v oblasti regulace vodárenství nebo dopravy?

Když nám rozšíří kompetence, je to víc práce, odpovědnosti. Nechci je kvůli většímu úřadu. Nicméně, Evropská komise už po nás několik let požaduje, abychom zřídili úřad nezávislého regulátora vodárenství. Dokonce nám kvůli jeho neexistenci zastavila dotace ve výši 40 miliard korun. EK požaduje rovněž zřízení nezávislého regulátora pro oblast železniční dopravy. Obě věci nás úřad umí dělat, my jsme se na převzetí těchto kompetencí

připravovali už loni. Rozhodně by to pro stát bylo levnější řešení než zřízení dalších dvou nových úřadů.

Ale nepereme se o to, protože zejména vodárenství je v katastrofálním stavu, je to neuvěřitelně roztržštěný systém, je třeba řešit a napravit celý koncept vodárenství, nejen regulace. V Česku existuje nad 5000 vlastníků vodárenských sítí a technologií, to je v Evropě zcela ojedinělé. Musí k tomu ale být politická vůle, která tu snad je, jak jsem slyšela i v novém hospodářském výboru. Máme také představu, jaká nová legislativa by se k tomu měla připravit. Nejde o dotace, to by zůstalo na ministerstvech, která to mají dodnes.

Jsmo také připraveni převzít i kontrolní kompetence Státní energetické inspekce, o jejichž převodu se mluví. Ani o to se nerovíme, ale jsme k tomu nejlevnější a nejvhodnější úřad.

Máte dobrý vztah k malým výrobcům, kterým většinou nikdo moc nenaslouchá.

Co pro ně chcete dělat?

Ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu pro ně chceme připravit podmínky, říkám tomu NOZE, což značí nefinančně podporované obnovitelné zdroje. Je třeba to zakotvit v novele zákona o podporovaných zdrojích energie. Mělo by to pomoci hlavně malým výrobcům fotovoltaiky, vlastníkům malých elektráren na střechách rodinných domků do určitého výkonu, na to můžeme nastavit tarif. Chceme, aby se mohli sebezásobovat, vyrábět elektřinu pro své domácnosti. Kdyby odebrali ze sítě více, než vyrobili, doplatili by to, a naopak, pokud by dodali do sítě více, než spotřebovali, nebyl by tento přetok vykoupěn.

Z toho ale distribuční firmy nejsou nijak nadšeny...

Distributory samozřejmě chápu, způsobuje to pro ně nemalé technické komplikace. Poškodit je samozřejmě nechci, ale je potřebné, aby distribuční síť sloužila jako akumulátor vyrobené energie od nezávislých výrobců. Tím by se udržela funkčnost a stabilita této soustavy, nevíme, jak ji budeme v příštích letech potřebovat, a rovněž nevíme, kolik by bylo postupně těch, kteří by se začali odpojovat a vyrábět si elektřinu sami pro sebe.

Malí výrobci už od letoška nedostávají podporu, tak jim chceme alespoň zjednodušit legislativu, aby nemuseli mít licenci, být podnikateli, podávat hlášení na OTE. Chceme je osvobodit od placení poplatku za obnovitelné zdroje, platili by jen za použití distribuční soustavy zvláštní tarif. Chci malé výrobce podpořit, protože právě oni byli ošizeni fotovoltaickými boomem. Do tohoto režimu chtějí přejít i ti, kteří podporu pobírají, ale chtějí se jí vzdát, protože se jim snížila administrativa, vyráběli by jen pro sebe a nikdo by je nezatěžoval rozsáhlými povinnostmi.